

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՔԱՆԻ ՄԸ ԱՆՏԻՊ ՏԱՂԵՐ

Ա

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԱՂԹԱՄԱՐՑԻ

Հաւանարար մեր միջնադարեան տաղերագուհներուն ամենաքաջ ծանօթ տաղասացն է Գրիգորիոս Կաթուղիկոս Աղթամարցի եւ իրական առականկալ մը պիտի ըլլայ իր մէկ նորապիւս եւ տնտիպ տաղին Հրատարակութիւնը:

Տարիներ առաջ ողորացեալ Հայկ Աճէմ-եանի կողմէ ինծի որուած է պատճէնը Գրիգոր Աղթամարցիի մէկ տաղին, որուն

ուրիշ¹ արտայայտած ըլլալը եւ յարակից ճանօթութիւններն այն ատեն չէր տուած, այլ տաղին արտայայտութեան տակ կը զբէր. «Արտայայտեցի իմ Հաւաքածոյից: Ծանօթութիւնները յետոյ կ'ուղարկեմ» (8 Սեպտ. 1960-ին գրուած, Թեհրան): Ոչոտ ցաւալի կերպով երբեք չիմացուց ուրիշ արտայայտած ըլլալը Կորուսած փրկելու Համար Հոս կը Հրատարակեմ այդ անտիպ եւ նորապիւս տաղը:

ԳՐԻԳՈՐԻ ԱՂԹԱՄԱՐՑՈՒ ԱՍԱՑԵԱԼ

Յարաշնչեցայ ի մէջ գիշերի
հնգրեցի գտայ իմ այացն լոյս,
ե՛կ իմ գեղեցիկ բրբաւ եւ նարդոս
Ոչ քողեց գեղց մուտ ի տուն գինուս:

Փիպա սսկի եւ մախուր արծաթ,
վարդ վայելուչ որպէս զբախ սաթ,
Ով որ տեսանէ դռանց պարզ երկաթ,
Անդուլ անդադար առնէ փրկյաղ:

Ա՛յ մանի քամաւ քանկոյ թիւր,
Ա՛յ քամաւ ապրու սարմատ ու նիտար,
Երբ ի կան ածես գաչերիդ կամար,
Սրիես խոցոտիս համարազ հոգար:

Հուրքդ քո քարի վարդ ու շուշանի,
Մուշկ ու մանուշակ հովիտ ծաղկալի,
Նարգիզ մանուփար բալար կնդրբկի,
Ամեն մտաց ես խորթեմի:

Գիշերն ոչ ցերեկ ես եմ երեւում,
Ոչ ինքն ի դուս ոչ երբեք ի տուն,
Սիտրի կարգաւ համ չունիք մայրում,
Իմ բուզամ փրկաղ դիլ իմամ փրկում:

Սիրտս փափաք է եւ կայ ի դոզման,
Աչքիս է կարօտ տեսուղ անմըման,

Սէ բուզ քաշամ փշիշ քու մէնաման,
Լաքամը մերվաբաւ սաղարթի խաքամ:

Ձի ա՛րդ քաժանիմ ի քէն կնեղամի,
Առանց քու տեսան շունչս կու քաշուի,
Չուն քարի բտաքիւմ գուլի խաշ քաշի,
Կարբեմամ հապար օր եէնց սեւթ մի:

Սրբուլ ոչ ռէհան լալա ոչ գուլ,
Բրբուլ գու վանդա ամատ քա բըհար,
Նալա ոչ վիզամ միքունաթ սեւթ
Դո՛ւշադ քի բիմամ ըռուիի դիլդար:

Ջարկած ի վերեղ քեզ կանաչ վըրամ,
Բազմի՛ր ահաւոր, ես քեզ յանդիման,
Շաւաշամք շաքարի հրաջ աւազամ,
Ելպայ աղեղի եւ դիւրա դանդամ:

Նարիմըի ծաղիկ գիւլ իս ի տերեւ,
Դու վարսաւորեալ արմաւեմայ ձեւ,
Փայլոփայլի տաս սիրամարգի քեւ,
Ինդուքեամր տեղիք աչացըս լոյս քեւ:

Ե՛յ քալ ոչ ունայն քանդ Ողբամարցի,
Այս կեանքս անցաւոր է, քեզ յուշ լիցի,
Այժմ հրաժարէ ես մեղացդ գերի,
Բայց յետոյ լիմիս ողորմ ու լալի:

Շահեկան է տաղին երկրիզուեան հան-
գամանքը: Ինծի ծանօթ չէ Աղթամարցիէ

ուրիշ տաղ մը որ քրդերէն կամ պարսկերէն
ամբողջական տաղեր ունենայ իր մէջ:

Բ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՐՋՆԿԱՏԻ ՊԼՈՒՋ

Ստորեւ հրատարակուած տաղը ար-
տադրած եմ Ձմառուի թիւ 99 ձեռագիր տա-
ղարանէն, ըստ իմ ծանօթագրութեանս
1931-էն կտտարուած: Հաւանաբար Անտոն-
եանց հաւաքման թիւ 99-ը պէտք է եղած
ըլլայ, քանի որ թիւ 99 Ձմառուի հաւաքման
հրատարակուած ցուցակով Ձեռնադրու-
թեան զիրք մըն է:

Արտագրութիւնը կատարած եմ ձեռագր-
րին էջ 14ա-էն: Անտիպ տաղ մըն է, զոր ես
Յովհաննէս Պլուզ երգնկացւոյ գրչէն կը
նկատեմ:

Ահաւասիկ տաղը, որ անխորազիր է.—

Աստու. ա) ծածիմ կոյս երանեալ.
Բանն ի Խորէ ի քնդ իշեալ,
Դարբիէլեան ձայն աւետեալ.
Դառ Իրեշտակաց քնդ խոնարհեալ:

Եւ զարմացումն ըզքնգ առեալ
Ջահէ հարեալ եւ զարեարեալ,
Է յոյս անեսա ի քնգ եկեալ,
Ընդ սուրբ արեանդ քն միացեալ:

Թազաւորին տաճար կազմեալ.
Ժառանգ քանին որ ասացեալ,
Իմն աւսեալ յարգանդ կըրեալ,
Էսյս անեղմնին ի քնն ծընեալ:

Լօսք սուրբ Վստիցըն կատարեալ,
Իրմուռնըն սուրբ ի քնն ծընեալ.

Կայր ծիրանին խիտ հիացեալ,
Հայրըն յովսէփ յոյժ շըւարեալ:

Ձայն բարբառոյն որ անուանեալ,
Վաճար լուսոյն որ էր լուցեալ,
Ճրրագ մարմնոյն որ էր վառեալ,
Մրկրտեալոյն ոչ այլայեալ:

Վայնժամ Յիսուս ի գետն եկեալ,
Նոր յարութեան առ մեզ իշեալ,
Շնորհ սուրբ աջոյն որ երեւեալ,
Յր զազաւմեա քնօք շարժեալ:

Հիշիէր հըպիլ եւ մերձանալ,
Կատեր վերսուտ զոր ընկայեալ,
Ջուր ս(ուր)բ գետոյն անշքն գարձեալ,
Ոսկի զալուստ ալ եւ օրհնեալ:

Սուրբ երբովքէք սառառնացեալ,
Վերա քեւոց գնիսուս բարձեալ,
Տ.է)ր զօրութեանց ազաղակեալ,
Ստի ժողովս եղի փըրկեալ:

Մոզ տեառն ս(ուր)բ ի մեզ ցօշեալ,
Հիւանդ հօգիս մեր ողջացեալ,
Գ.առք փըրկօղիք վեր առաւեալ,
Բեզ գոհութիւն պարտ է մեզ տալ:

Հիս Յովհ. ՀԱՆՆԷՍ մեղօք մեռեալ,
Հոգ եւ մոխիր փռիք դարձեալ,
Խաճ աւմեռոյ առ ոտս անկեալ,
Ողորդածաց մերոյ մերեալ:

Գ

ՏԱՂԻ ՄԸ ՄԻ ՔԱՆԻ ՏԱՐԲԵՐԱԿՆԵՐԸ

1

1956-ին Երեւան հրատարակուեցաւ Աս-
մնացականեանի «Հայկական Միջնադար-
եան Ժողովրդական Տրդեր» ստուար հա-
տորը, որուն մէջ իրր տաղ 96, 97 եւ ծանօ-
թութեանց մէջ հրատարակուեցան տաղեր,
իբարտա տարբերակ, որոնց ծագումը ըստ
Հին կ'երեւի ինծի եւ որոնք երգուած տաղեր

ըլլալուն՝ ունեցած են բազմաթիւ տարբե-
րակներ:

Այժմ Ձմառն պահուած Անտոնեանց թիւ
125 տաղարանին մէջ (1622-էն) կալ Նորյն
այդ տաղին մէկ տարբերակը, զոր կը հրա-
տարակեմ հոս, եւ որուն խոցաղիրն է

ԶՏԱՂԻԿՍ ԱՍԱ ՃԱՆՈՒՄ

Դադարեցաւ ծառն կենաց, ք' ինչ ամնմամ է.
 Լուսատու պտուղ իբր, ք' ինչ գեղեցիկ է.
 Դառն շուք առնէ տակին, ք' ինչ ամնմամ է.
 Աղանիսն ի յել ւ ի յէջ, ք' ինչ գեղեցիկ է.
 Իւր տերեւն լայն ու մեծ, ք' ինչ ամնմամ է.
 Ճղերք ամնմ հօր միտում, ք' ինչ գեղեցիկ է.
 Իռվն մեծ ձվկիւմնոս, ք' ինչ ամնմամ է.
 Լուսատու ակն ի միշին, ք' ինչ գեղեցիկ է.
 Այն ծաղկեալ ծառն կենաց աստուածածինն է.
 Լուսատու պրտուղ բերեալ այն մեր փրկիչն է:

Աղանիսն ի յել ու ի յէջ այն սուրբ հոգին էր.
 Իւր տերեւն լայն ու մեծ այն առաքեալն էր.
 Ճղերքն ամնմ հօր միտումն սուրբ մարգարէն է.
 Իռվն մեծ ձվկիւմնոս իրաւադէմն էր.
 Լուսատու ակն ի միշին սուրբ գերեզմանն է:

*Նոյն այդ տաղին երկու տարբերակներն
 ալ կը գտնուին իմ ձեռագրաց հաւաքածո-
 յիս թիւ 85 տաղարանին մէջ, գրուած 1678-
 1681-ի միջոցին: Այս տաղարանին էջ
 33բ-էն կ'արտայայտուի:*

ՏԱՂ ԾՆՆՆԻՆ

Անճառելի բանն ի հօրէ ք' ինչ ամնմամն է:
 Լոյսն ծագեցաւ մեզի համար, խիստ գեղեցիկ է:
 Գառն արծիւն ռաշոյն երեստ, ք' ինչ ամնմամն է:
 Սուրբ կուսին յակամբն ի վայր, խիստ գեղեցիկ է:
 Գետնը մեծ էր գովելի, ք' ինչ ամնմամն է:
 Մարգարէն որ վրկայեաց, խիստ գեղեցիկ է:
 Դադարեցաւ ծառն կենաց ք' ինչ ամնմամն է.
 Լուսեղէն պրտուղ երեք խիստ գեղեցիկ է:
 Դառն շուք առնէ տակին, ք' ինչ ամնմամն է.
 Լայն ու մեծ տերեւ ունէր, խիստ գեղեցիկ է:
 Իւր ճղերքն սիւսքան, ք' ինչ ամնմամն է.
 Աղանիսն ի յել ւ ի յէջ, խիստ գեղեցիկ է:
 Դառն մեծ ձվկիւմնոս, ք' ինչ ամնմամն է:
 Իռվն մեծ ձվկիւմնոս ի միշին, խիստ գեղեցիկ է:

*Վերի տաղին անմիջապէս կը յաջորդէ
 Երկրորդ տարբերակ մը, անխորադիր,
 միայն առաջին տողը պարտած է կարմրաւ:*

Անճառելի բանն ի հօրէ, այն հայր ա(ստուա)ծն է.
 Լոյսը Առաքեալ մեզի համար, հայր եւ որդին է:

Փայ արծիւն ուշոյն երեստ, այն Գաբրիէլն է:
 Ս(ուր)բ կուսին յակամբն ի վայր, այն ս(ուր)բ
 հոգին է:
 Գետնը մեծ էր գովելի, գետ յորդանանն է:
 Մարգարէն որ վրկայեաց, ս(ուր)բ յովանէնն է:
 Դադարեցաւ ծառն կենաց, ա(ստուա)ծածինն է:
 Լուսեղէն պրտուղ երեք, իւր միածինն է:
 Դառն շուք առնէ տակին, յ(իստ)ա ք(իստ)անն է:
 Լայն ու մեծ տերեւ ունէր, ս(ուր)բ առաքեալն է.
 Իւր ճղերքն միսքան, ս(ուր)բ մարգարէն է:
 Աղանիսն ի յել ւ ի յէջ, արդար հոգին է:
 Դառն մեծ ձվկիւմնոս, իրաւադէմն է:
 Իռվն մեծ ձվկիւմնոս, սուրբ գերեզմանն է(1):

*Այսքան տարբերակներ ունենալը որով
 նշան է այս տաղին խիստ ժողովրդական
 եղած ըլլալուն: Առնչ եւ ուրիշ տարբե-
 րակներ յաճախ տողերու հետեւաւ թիւն
 ցոյց կու տան:*

Դ

ՍԽԱԿՄԱՄԻ ԶՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹԼԿՈՒԲԱՆՑԻՒ ՎԵՐԱԳՐՈՒԱԾ ՏԱՂ ՄԸ

*Տաղարաններուն մէջ կը հանդիպինք
 տաղի մը որ կը սկսի «Աւրհնեալ Անուն Ան-
 մահ Բանին», ու կ'աւարտի «Տէր Յովանէս
 ի կնկանէ», սկզբնաւորով քառասկզով: Այս
 տաղին մերջին հրատարակիչը, քանի որ
 բազմիցս հրատարակուած է, եղաւ Նոր-*

*Ջուղայէն Պր. Լ. Գ. Մինասեան, որ
 «ՍԻՈՆ»-ի մէջ (1967, թիւ 9-10) ստորագ-*

(1) Այս երկու տաղերը իրարու ետեւէ օրինակ-
 ւած կը գտնեմ մանկ իմ քիւ 83 տաղարանիս մէջ,
 գրուած 1882-ին, չնչին տարբերութեամբ:

րած էր քանի մը տաղարաններու մէջ զըտ-
նըւած Թլկուրանցիի տաղերուն մասին տե-
ղեկատու յօդուած մը եւ հրատարակած էր
Թլկուրանցիի արդէն ծանօթ տաղերը:
Պր. Մինասեան հրատարակելով վերոյիշ-
եալ տաղը, վերջին տունին սկիզբի տողը
փակագծով կը սրբագրէ «(ՈՒԷ) Յովանէս ի
կնկանէ,» Դժբախտաբար ոչ մէկ տեղ այդ
տաղը «ՈՒԷ»ով գտնուած է: Անոր կը հան-
դիպինք ՏԷՐ կամ լոկ ՅՈՎԱՆԷՍ, ՅՈՎԱՆԷՍ-
ՆԷՍՆ ԺԵՆԵՐՈՎ եւ այդ վերջին ձեւով հրա-
տարակած է նաեւ մեղուաջան էմ. Պիլագ-
եան՝ Թլկուրանցիի տաղերուն 1969-ին Ե-
րեւանեան իր հրատարակութեան մէջ: Թըլ-
կուրանցի իր տաղերը ստորագրած է ՈՒԷ
Յովանէս կամ ուղղակի Թլկուրանցի ալ
եւ պատճառ մը չկայ որ անիկա «Արհնեալ
անուն անմահ բանին» սկզբնաւորութեամբ
տաղին վերջն ալ իր սովորական ՈՒԷ Յով-
անէս կամ Թլկուրանցի ստորագրու-
թիւնը չ'ունէր՝ եթէ իրն էր այդ տաղը:
«Օրհնեալ անուն» սկզբնաւորութեամբ
տաղը գրուած է ո՛չ թէ Յով. Թլկուրանցի
տաղասացէն, այլ Տէր Յովանէս քահա-
նայ Երզնկացի տաղասացէ՝ որուն որդին
Յովասափն ալ իրեն նման տաղասաց էր,
որոնց մասին կարելի եղածին չափ կը ծա-
նօթագրեմ եւ իրենց տաղերէն կը հրատա-
րակեմ իմ «Երիզա եւ Եկեղեցաց Գաւառ»
գործիս Բ. Հատորին մէջ, որ յուսած չու-

տով կը հրատարակուի: Եթէ երբեմն տա-
ղարաններու մէջ այդ տաղին խորագիրը
Թլկուրանցիին կը նուիրէ տաղը, ատիկա
յուճախ կը պատահի մեր ձեռագիրներուն
մէջ, երբ գանազան երկասիրութիւններ սը-
խալ հեղինակներու կը վերագրուին:

Էմ. Պիլագեան ի ծանօթութեանց չար-
քին, այս տաղին մէկ հրատարակութեան
մասին կը խօսի (էջ 261), յիշելով որ ան
հրատարակուած էր 1954-ի «Բաղմալէպ»
թիւ 1-2-ի մէջ մէկու մը կողմէ՝ որ իբր թէ
1470-էն ձեռագրի մը մէջ գտնուէ տաղը:
Պիլագեան սրամտօրէն արդէն կասկածի
տակ կ'առնէ այդ մէկուն հրատարակածը,
որ իրապէս կեղծիք մըն է:

«Օրհնեալ անուն» սկզբնաւորութեամբ
տաղը Ժէ Դարէն առաջ տաղարան-
ներու եւ ձեռագիրներու մէջ գոյութիւն
չունի: Սխալ է նաեւ ատիկա չիտթել Թըլ-
կուրանցիի տաղ նկատելով:

Պր. Լ. Գ. Մինասեան շնորհակալ աշ-
խատանք կը կատարէ մոռցուած անկիւն-
ներէ հայերէն ձեռագիրներ մէջտեղ հանե-
լով, յիշատակարաններ եւ պարունակու-
թիւններ ներկայացնելով: Այս առթիւ յի-
շեմ որ Սպահան Բժշկ. Մինասեանի մօտ
պէտք է ըլլայ չին դանձարան-տաղարան մը
Թլկուրանցիի տաղերով՝ զոր կ'արժէ ներ-
կայացնել:

Յ. ՔԻՐՈՍԵԱՆ